

*„Hogy Ő császári szent felsége, a nagyságos fejedelem számára, a nemes ausztriai vérből, elsőbbsen is, feleségről gondoskodjék; a mire nézve, a néhai fenséges Károly főherceg, kedvelt nagybátyja özvegyénél és a fenséges Ferdinánd főherceg és bajor hercegnél, a kik Ő szent felségével együttesen, az említett néhai fenséges Károly főherceg leányainak a gondnokai mindent meg fog tenni, hogy azon leányoknak valamelyikét feleségül adják”.*

(Corpus Juris Hungarici, 1595)

## Bevezetés

A Habsburg-magyar kapcsolatok 16–17. századi kutatása az elmúlt két évtizedben igen jelentős fordulatot vett, a kulturális, gazdasági, diplomáciai, hadi összeköttetés tekintetében a Habsburg-magyar viszonyt már nem kizárólag a Habsburg Monarchia, hanem a Spanyol Monarchia felől is vizsgálja a történetírás. A hazai alkotmány- és jogtörténetírás van csak több évtizedes, ha nem évszázados lemaradásban e téren. Jelen tanulmány az 1595-ben tartott pozsonyi országgyűlés jelentőségének, a Rudolf császár és Báthory Zsigmond vezette Erdély között megkötött szövetségnek, és különösen is a Báthory-Habsburg házassági kontraktusnak a jogi látószögből való különlegességével kíván foglalkozni. Passuth László Sárkányfog című regénye indított arra, hogy ennek a jogtörténetben eddig mellőzött – de gazdag forrásanyaggal és történeti irodalommal bíró – eseménynek utána nézzek. Ráadásul ez a história kiváló példa a szoros spanyol-magyar kapcsolat szemléltetésére is, amely a vonatkozó két évszázad során fennállott. Ma már a jogtörténetírás számára a források (egy része) viszonylag könnyedén elérhetők a digitalizációnak köszönhetően, akkor, ha tudjuk mit keresünk. Ebben a konkrét esetben a fenti házassági szerződés létezéséről ugyan nem tudtam biztosan, de a korábbi kutatások alapján erősen feltételeztem, hogy az megvan, és valóban, egy 1854-ben megjelent forráskiadvány digitalizált változatában meg is találtam. A Báthoryak, illetve Erdély vonatkozásában az újabb irodalomból érdemes kiemelni többek között Horn Ildikó,<sup>2</sup> Kruppa Tamás,<sup>3</sup> Oborni Teréz<sup>4</sup> munkáit. A tizenötéves háborúval<sup>5</sup> (1591–1606), a spanyol relációval,<sup>6</sup> Mária császárné és a Habsburg főhercegnők madridi

<sup>1</sup> Ez a tanulmány „AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-4 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.”

<sup>2</sup> Horn Ildikó: A könnyező krokodil – Jagelló Anna és Báthory István házassága. L'Harmattan Kiadó, 2007., Horn Ildikó: *A hatalom pillérei. A politikai elit az Erdélyi Fejedelemség megszilárdulásának korszakában (1556–1588)*. Budapest, 2012.

<sup>3</sup> Kruppa Tamás: *A kereszt, a sas és a sárkányfog. Kelet-közép-európai törökellenes ligatervek és küzdelmek a Báthory-korban (1578–1597)*. Collectanea Vaticana Hungariae. Classis, 2 (5). Gondolat; PPKE Egyháztörténeti Kutatócsoport, Budapest, Roma, 2014.

<sup>4</sup> Oborni Teréz: *Erdély fejedelmei*. Pannonica Kiadó, 2002., Oborni Teréz: *Erdélyi országgyűlések a 16–17. században*. Budapest, Országház Könyvkiadó, 2018.

<sup>5</sup> Jan Paul Niederkorn: *Die europäischen Mächte und der Lange Türkenkrieg Kaiser Rudolfs II. (1593–1606)*. Wien, Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1993.

<sup>6</sup> Javier Arienza Arienza: *La crónica hispana de la guerra de los quince años (1593–1606) según Guillén de San Clemente y de Centelles, embajador de Felipe II y Felipe III en la corte de Praga entre los años 1581 y 1608*. Tesis Doctoral, Szeged, 2009.

udvarban a háború során a császári érdekek mentén folytatott „lobbítvékenységével”,<sup>7</sup> továbbá a főszereplők, mint somlyói Báthory Zsigmond<sup>8</sup> erdélyi fejedelem, Rudolf császár- király, Mária főhercegné,<sup>9</sup> illetve Ferdinánd<sup>10</sup> főherceg, valamint a tárgyalódelegációt vezető Bocskai István<sup>11</sup> és Alfonso Carillo<sup>12</sup> jezsuita szerzetesnek a császár és Erdély közötti szövetség létrehozásában játszott kulcsszerepével, San Clemente prágai spanyol követtel,<sup>13</sup> a Habsburg- és magyarellenes oszmán-francia románc<sup>14</sup> jelentőségének kérdésével a hazai és nemzetközi történetírás is foglalkozott már, a jogtörténetírás figyelmét azonban mindeddig elkerülte. Pedig rendelkezésünkre állnak a legfontosabb jogforrások, mint az 1595-ös pozsonyi országgyűlésen meghozott dekrétum és az ott becikkelyezett szövetség,<sup>15</sup> illetve az egyéb, jogilag releváns források, mint a paktum egyik feltételként szolgáló Báthory-Habsburg házassági szerződés,<sup>16</sup> továbbá fontos diplomáciai levelezések is.<sup>17</sup> Szükséges leszögezni, hogy e tanulmány a jogtörténeti kérdésekkel foglalkozik, a diplomáciai szálak és köztörténeti események csupán a háttér megértéséhez szolgálnak.

### A történeti-politikai háttér, erdélyi delegáció Prágában, országgyűlés Pozsonyban (1595)

Magyarország mohácsi csatát követő három részre szakítottságának állapota az 1560-as évek végére – drinápolyi béke (1568) – stabilizálódott. Bár a Habsburgok számos alaklommal tettek kísérletet az ország egyesítésére a korábbi évtizedekben,<sup>18</sup> ezek nem jártak (tartós) eredménnyel,

<sup>7</sup> Rubén González Cuerva: Cruzada y dinastía: Las mujeres de la Casa de Austria ante la larga guerra de Hungría. In: José Martínez Millán – Maria Paula Marçal Lourenço (ed.): *Las relaciones discretas entre las Monarquías Hispana y Portuguesa. Las Casas de las Reinas (siglos XV–XIX)*. Madrid, Polifemo, Vol. 2. (2009) 1149–1186.

<sup>8</sup> Rubén González Cuerva: „El prodigioso príncipe transilvano”: la larga guerra contra los turcos (1592–1606) a través de las „relaciones de sucesos”. *Studia historica. Historia moderna* 28. (2006) 277–299.

<sup>9</sup> Katrin Keller: *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608): Zwischen Habsburg und Wittelsbach*. Wien – Köln – Weimar, Böhlau, 2012.

<sup>10</sup> Vanja Kočevár: Ferdinand II. vom innerösterreichischen Landesfürsten zum Kaiser des Heiligen Römischen Reiches. *De musica disserenda* XIII/1–2 (2017) 17–38.

<sup>11</sup> G. Etényi Nóra – Szabó Péter – Horn Ildikó: *Koronás fejedelem – Bocskai István és kora*. General Press Kiadó, 2006., Pálffy Géza: *Győztes szabadságharc vagy egy sokféle sikert hozó felkelés? A magyar királysági rendek és Bocskai István mozgalma (1604–1608)*. Századok füzetek 3. (2009).

<sup>12</sup> Szilágyi Sándor: Carillo Alfonz diplomáciai működése 1594–1598. Budapest, MTA, 1877.

<sup>13</sup> Javier Arienza Arienza: La historia de Guillén de San Clemente, un embajador hispano en el corazón de Europa entre los años 1581 y 1608. *Ibero–Americana Pragensia*, XLV (2017) 73–98.

<sup>14</sup> Karácson Imre: A francia-török szövetség működése Erdély különválasztására 1551 után. *Századok* 43. (1909) 416–422., Evrim Türkçelik: El Imperio Otomano y la política de alianzas: las relaciones franco-otomanas en el tránsito del siglo XVI al XVII. *Hispania* LXXV. (2015) 39–68.

<sup>15</sup> Márkus Dezső (szerk.): *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár (1526–1608)*. Budapest, Franklin, 1899. [a továbbiakban: *CJH*.] 1595. évi dekrétum

<sup>16</sup> Kemény József: Erdélyi fejedelem Báthory Zsigmondnak Mária Christierna osztrák fejedelem asszonnyali házasságát érdeklő 1595-beli okmányok. *Új Magyar Múzeum* 4. (1854) 2:315–332.

<sup>17</sup> Veress Endre: *Carillo Alfonz jezsuita- atya levelezése és iratai (1591–1618)*. MTA, Budapest, 1906. *Correspondencia inédita de Don Guillén de San Clemente Embajador en Alemania de los Reyes Don Felipe II y III sobre la intervención de España en los sucesos de Polonia y Hungría*. Zaragoza, 1892.

<sup>18</sup> Zoltán Korpás: Két ellenfél és a Hostis Naturalis. (Fejezetek Szapolyai János és V. Károly közti diplomáciai kapcsolatokról 1532–1538). *Publicationis Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica* XIII. (2008) 3:195–226., Oborni Teréz: A bécsi udvar tervei Erdély visszaszerzésére 1557–1563. *Történelmi Szemle* XLV (2003) 1–2:109–127., Korpás Zoltán – B. Szabó János: „Ha követségbe jöttek, sokan vannak, de ha katonának, kevesen” Az 1550-es országgyűlési kísérlet katonai hátteréhez: 16. századi Habsburg haderők és stratégiák Európában. In: Bujdosné Pap Györgyi – Fejér Ingrid – H. Szilasi Ágota (szerk.): *Mozgó frontvonalak. Háború és diplomácia a várháborúk időszakában 1552–1568*. Eger, 2017. (Studia Agriensia 35.)

ahogyan a speyeri egyezménynek<sup>19</sup> (1570) sem sikerült érvényt szerezni, hiszen János Zsigmond után a somlyói Báthoryak lettek a meghatározó politikai erő Erdélyben, sőt Báthory István lengyel-litván királyságával (1575–1586) még inkább távolabb került a realitásról az egyesítés esélye. A nyugati-északi rész, mint a Magyar Királyság megmaradó része a Habsburg-ház uralma alatt állott, beilleszkedve a Habsburg Monarchiába, a keleti rész (Erdély) bár önálló fejedelemség lett, mégis a külpolitikájában alapvetően oszmán befolyás érvényesült.<sup>20</sup> A középső-déli rész pedig közvetlen oszmán megszállás alá került, ez az állapot egészen a 17. század végéig, a török kiűzéséig megmaradt.<sup>21</sup> A várháborúkat követő békeidőszak az 1590-es évek elejére véget ért – a francia és az angol politika már az 1580-as évek végén tisztában volt a Magyarország-ellenes Oszmán tervekkel<sup>22</sup> – és a kirobbanó katonai konfliktus hatására a 16. század végén a Habsburgok újra megpróbálták – immár sokadszor – egy nagy nemzetközi ligát összekovácsolni, amelynek célja Magyarország felszabadítása lett volna. A pápaság az ügy mellé állott, és komoly erőfeszítéseket tett, hogy megnyerje a francia és a lengyel-litván uralkodót is, azonban a francia politika a Párizs-Isztambul tengely fenntartását fontosabbnak tartotta. A Spanyol Monarchia akkoriban nemcsak a franciákkal, de a hollandokkal,<sup>23</sup> és az angolokkal<sup>24</sup> is hadban állott, így hát ezek a legnagyobb érdekközösségben voltak a Portával,<sup>25</sup> és minden igyekezetükkel azon voltak, hogy a Habsburg-erők lehetőleg minél több fronton lekötve legyenek. A Habsburgok és a pápaság sokat dolgozott azon, hogy megnyerjék Erdélyt, talán nem véletlen, hogy Báthory Zsigmond fejedelem nevelője és egyik legfőbb tanácsosa egy spanyol jezsuita szerzetes volt Alfonso Carrillo személyében, aki folyamatos összeköttetésben állott Madriddal és Rómával is.<sup>26</sup> Erdély kényszerpályán mozgott, egyrészt a nagy dilemmát az erdélyi vezetésnek egyértelműen az okozta, hogy ha belép a Szent Liga oldalán a Habsburg-oszmán háborúba, és ha az a keresztény részről kudarcot vall, annak elsősorban Erdély fogja a kárát látni, a Porta bosszúja nem fog elmaradni. Ha pedig nem lép be, és az a keresztények győzelmével ér véget, akkor a Habsburgokkal szemben kerülnek előnytelen helyzetbe az országegyesítés elkerülhetetlen folyamatánál, aminek ugyancsak Erdély látja a kárát. Másrészt pedig tény, hogy a Báthoryak korábbi számottevő súlya az európai politikában az 1590-es évekre már a múlté volt, a lengyel kapcsolat is meglazult. Igaz, hogy Báthory István (†1586) után még sikerült megakadályozni, hogy a Habsburgok szerezzék meg a lengyel-litván trónt<sup>27</sup> – Jan Zamoyski kancellár felesége Zsigmond fejedelem testvére,

89–116., Guitman Barnabás – Korpás Zoltán – Tóth Ferenc – B. Szabó János: A magyarországi török várháborúk nemzetközi háttere, 1547–1556. *Világtörténet* (2019) 2:253–293.

<sup>19</sup> Bagi Zoltán: Az 1570. évi speyeri birodalmi gyűlés és a török kérdés. *Világtörténet* (2001) 1:81–87.

<sup>20</sup> Pálffy Géza: *A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században*. Budapest, MTA BTK TTI, 2015.

<sup>21</sup> Géza Pálffy: *Hungary between Two Empires (1526–1711)*. Bloomington, Indiana University Press, 2021.

<sup>22</sup> Arienza op. cit. (2009) 137.

<sup>23</sup> Federico Gallegos: La Guerra de los Países Bajos hasta la Treuga de los Doce Años. *Revista Aequitas* 4. (2014) 167–252.

<sup>24</sup> Rubén Sáez Abad: *La guerra anglo-española (1585–1604)*. Madrid, Almena Ediciones, 2016.

<sup>25</sup> Türkçelik op. cit. (2015) 50.

<sup>26</sup> Arienza op. cit. (2009) 88. „Segismundo, tenía una religiosidad exacerbada y algo enfermiza, cuya responsabilidad se debía probablemente a los jesuitas que le educaron y a quienes protegió en gran medida. Como ya se ha citado, en estos años (1591–1599), su consejero palatino fue un padre español, Alfonso Carrillo, quien mantenía continuos contactos con Roma y Madrid”.

<sup>27</sup> Matylda URJASZ-RACZKO: La estrategia diplomática de Felipe II frente a la Tercera Elección Libre en La República Polaco-Lituana, 1586–1589. *Studia historica. Historia moderna* 36. (2014) pp. 213–232., Javier Hipólito VILLANUEVA: El trono de Polonia en disputa: el papel del archiduque Ernesto de Habsburgo, 1587–1592. *Tiempos Modernos* 37. (2018) 2. pp. 123–147. Miguel Conde Pazos: „The Hispanic Monarchy facing the accession of The Vasa Monarchy. Don Guillén de San Clemente’s embassy to Poland (1588–1589)”. In: Ryszard Skowron (ed.): *The House of Vasa and The House of Austria. Correspondence from the Years 1587 to 1668, Part I, Vol. I*, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016. pp. 95–114., Miguel Conde

Báthory Griseldis (†1590) volt, a Habsburg Miksa főherceg lengyelországi terveit zárójelbe tévő pitscheni csatában (1588) erdélyi csapatok is részt vettek – de az azt elfoglaló (svéd) Vasa uralkodó a Habsburgokkal való békülés felé hajlott, aminek eredményeként hamarosan létre is jött a Vasa-Habsburg frigy (stájer) Anna főhercegnő és Vasa (III.) Zsigmond király között (1592),<sup>28</sup> a pápa maga is igyekezett a Vasa királyt a császárral való szövetségre sarkallni.<sup>29</sup> Így a Habsburgokkal szembeni ellenállás – korábban meglévő – egyetlen számottevő tere is elenyészett az erdélyi Habsburg-ellenes politika számára. Carillo végül meggyőzte Zsigmondot, hogy csatlakozzon a keresztény hatalmakhoz, aki erre hajlandónak is mutatkozott, a tervet viszont politikai megfontolásból az erdélyi országgyűlés elé terjesztette.<sup>30</sup> A fejedelem unokatestvére, somlyói Báthory Boldizsár, a „törökpárti” erők vezére – a Porta bosszújától tartva – első körben megakadályozta (1594) Erdély csatlakozását a pápa által még az előző évben összekovácsolt Szent Ligához. Báthory Zsigmond pedig le is mondott a fejedelemségről 1594 nyarán, azonban nagybátyja, Bocskai István, a helyébe lépő Boldizsárt nem sokkal később mégis elfogatta, Zsigmond visszatért a trónra, és a „törökpárti” erők vezető alakjait (Boldizsárt, a Kendyeket és Kovacsóczy kancellárt) kivégeztetve keresztülvitték a császárral való szövetség tervét.<sup>31</sup> Év végén követség indult Prágába, hogy véglegesítsék a szerződést a Habsburgokkal, a tárgyalásokat erdélyi részről Bocskai vezette. A fejedelem unokatestvérét, a krakkói udvarban befolyásos somlyói Báthory András bíborost (a kivégzett Boldizsár testvérét) sikerült kiengesztelni, bár a Vasa uralkodót és a lengyel-litván rendeket nem tudták rávenni, hogy üzenjenek hadat a Portának.<sup>32</sup> A magyar tanácsosok az 1594-es események hatására azt javasolták Rudolfnak, hogy hívjon össze országgyűlést és törekedjen az erdélyiekkel való megegyezésre. Az udvarban az erdélyiek császárral folytatott, hetekig tartó egyeztetésének alakulásáról Carillo folyamatosan tájékoztatta a bíboros államtitkárt, amely végül 1595. január 28. napján sikerrel is zárult, aláírták a szövetséget. Jól mutatja a spanyol és a pápai érdekeltséget, hogy a császár és Erdély közötti szövetség dokumentumán a nuncius és a spanyol követ, San Clemente aláírása is szerepel.<sup>33</sup> Pár nappal később Pozsonyban megnyílt az országgyűlés, hol Mátyás főherceg tárgyalta a rendekkel, az alkudozások a szokásoshoz képest meglepően gördülékenyen zajlottak. Rudolf megküldte az erdélyiekkel már megkötött megállapodást is, és az előterjesztésére – amelyek szinte kizárólag a hadjárattal, hadiadó fizetésével, hadiigazgatási kérdésekkel foglalkoztak – adott országgyűlési

---

Pazos: *La Monarquía Católica y los confines orientales de la cristiandad. Relaciones entre la Casa de Austria y los Vasa de Polonia*. Tesis Doctoral, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, 2016. pp. 94–224.

<sup>28</sup> Ryszard SKOWRON: Los aliados de las esperanzas fallidas. La Casa de Austria y los Vasa de Polonia (1598–1648). In: José MARTÍNEZ MILLÁN y Rubén GONZÁLEZ CUERVA (ed.): *La Dinastía de los Austria – las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, Ediciones Polifemo, Vol. 2. (2011) 997–1021. 1000.

<sup>29</sup> Kruppa Tamás: *Erdély és a Szentszék a Báthoryak korában. Okmánytár II. (1595–1613)*. Collectanea Vaticana Hungariae Vol 5. Budapest – Róma – Szeged, 2000. 4. oklevél VIII. Kelemen pápa levele III. Zsigmond lengyel királynak (1595).

<sup>30</sup> Bíró Vencel: *Az erdélyi fejedelem jogköre 1571–1690*. Kolozsvár, 1912. 36. „A választási feltételekben Báthory Zsigmond óta minden fejedelmet köteleznek a béke megőrzésére. A békét annyira fontosnak tartják, hogy egyre nagyobb kívánságokkal lépnek fel annak biztosítására, ami viszont amellet bizonyít, hogy a külügy teljesen a fejedelem kezében van. Így Báthory Zsigmondtól visszatérése után azt kívánják, hogy a haza csendes állapotjára, megmaradására a tanács s az ország véleményével egyezőleg, amit legjobbnak lát, minden igyekezetével megegye”.

<sup>31</sup> Szilágyi i. m. (1877) 20.

<sup>32</sup> Kruppa i. m. (2000) 1. oklevél, és a melléklete, amely a bíboros feltételeit közli (1595. február).

<sup>33</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 2§ De tractatibus Transylvanicis „Praesentibus et mediantibus [...] nuntio apostolico caesareo Speciano episcopo Cremonense, et serenissimi regis Hispaniarum catholici oratore Guilhelmo de sancto clemente”.

felirati javaslatot első fordulóban maradéktalanul elfogadta.<sup>34</sup> Bár a magyar rendek kérték Rudolfot, hogy személyesen jöjjön az országba, ekkora már kialakult gyakorlat volt, hogy maga helyett valamelyik főherceget küldte el, korábban Ernő (1578–1593), majd annak németalföldi kormányzóvá történt kinevezését<sup>35</sup> követően leginkább Mátyás képviselte császári bátyját a magyar rendek előtt a pozsonyi országgyűléseken.<sup>36</sup> A dekrétum adófelajánlása különlegesség a magyar alkotmánytörténet felől nézve, mivel a rendek példátlan hatalmas összeget – békeidőszakban évi 2-3 forint adót volt szokás megajánlani<sup>37</sup> –, jobbágy portánként 15 forintot szavaztak meg a királynak, amelyből kilenc forintot a jobbágyok, hatot a nemesek fizettek, bár a nemesi adómentességet ezzel együtt sértetlenül fenntartani rendelik („*praerogativa eorum salva remanente*”).<sup>38</sup> Szükséges megjegyezni, hogy a nemesi adómentesség csak a király felé állott fenn, a teljes vármegyei közigazgatást és az igazságszolgáltatást, magát az önkormányzatot is a vármegyében birtokos nemesség volt az, aki saját jövedelméből fenntartotta, a főpapok, bárók és a nemesség volt köteles adózni a vármegye minden közszükségletére.<sup>39</sup> Ezt a rendelkezést Habsburg I. Ferdinánd alatt már úgy egészítik ki, hogy a várral rendelkező nemesség, aki nem tartozik a bárók közé, a birtokaiból fizetendő királyi adót se a királynak adja, hanem a vármegye közszükségeire fizesse.<sup>40</sup> A védelem megszervezése és biztosítása megoszlott a király és a rendek között, ezt már a Jagelló-korban törvényben rögzítették,<sup>41</sup> azonban a Mohács utáni hadiigazgatási reformok következtében az udvar és a diéta között persze számos konfliktus is származott a 16–17. század folyamán.<sup>42</sup>

### A császár és Erdély közötti kontraktus fontosabb pontjai

A szerződő felek olyan kölcsönös biztosítékokkal ellátott kontraktust véglegesítettek, amely mind a királysági, mind pedig az erdélyi rendek számára elfogadható volt. Elsőként is kikötötték, hogy a megkezdett háborút folytatni fogják, bármiféle egyezkedésbe a Portával csak a másik fél tudtával és előzetes tájékoztatásával fognak bocsátkozni, vagy ha békekötésre kerülne sor a császár és a

<sup>34</sup> Fraknói Vilmos: *Monumenta Hungariae Historica 3. Monumenta Comititalia regni Hungariae 8. (1588–1597)*. Budapest, 1883. 194.

<sup>35</sup> Antoinette Doutrepoint: “L’archiduc Ernest d’Autriche, gouverneur général des Pays Bas, 1594–1595” en *Miscellanea historica Leonis van der Essen*, II, 1947, pp. 621–642., José Eloy Hortal Muñoz: *El manejo de los asuntos de Flandes, 1585–1598*. Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, 2004.

<sup>36</sup> *CJH*. 1593. évi XVIII. tc., 1595. évi I. tc.

<sup>37</sup> Az adómegajánlás 16–17. századi alakulásáról lásd bővebben: Szíjártó M. István: A magyar rendek adómegajánlási joga és a 18. századi adómegajánlási rend kialakulása. *Történelmi Szemle* XLVI (2004) 3-4:241–295. 242. „A király jórészt elvesztett földbirtokosi jövedelmei helyére lépő adók, az országlakók egyfajta segítsége nem kerültek ellenőrzése alá: az ország rendjei képesek voltak érvényesíteni azt az elvet, hogy beleegyezésük szükséges az adóztatáshoz. Ez a gyakorlatban országgyűlést jelentett, és az adóra vonatkozó rendelkezések mindegyike automatikusan negotium diaetale lett. 1504-ben törvényben is rögzítették ezt a gyakorlatot. Így az adó nem királyi jövedelem (proventus regis), hanem országos jövedelem (proventus regni) lett, és a rendeknek – 1670 előtt gyakorlatilag is, utána inkább csak elviekben – jogukban állt az adó megtagadása is. Az adó országgyűlési megajánlásának gyakorlata 1526-tól a 17. század közepéig szinte töretlenül érvényesült”.

<sup>38</sup> Ebből a jobbágyok kilenc, a nemesek hat forintot fizettek, lásd: *CJH*. 1595. évi III. tc. „ratione jobbagionum floreni Hungarici novem, ratione autem dominorum terrestrium, sex floreni numerentur”.

<sup>39</sup> *CJH*. 1486. évi LXIV. tc.

<sup>40</sup> *CJH*. 1556. évi XL. tc.

<sup>41</sup> *CJH*. 1498. évi XX-XXII. tc.

<sup>42</sup> Pálffy Géza: A török elleni védelmi rendszer szervezetének története a kezdetektől a 18. század elejéig. *Történelmi Szemle* XXXVIII (1996) 2-3:163–217., Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitányhelyettesek Magyarországon a 16–17. században. *Történelmi Szemle* 39. (1997) 2:257–288.

szultán között, akkor abba Erdélyt is bele kell foglalni,<sup>43</sup> ez utóbbi egyértelműen Erdély akkori pozíciójának garantálását célozta. Kikötötték, hogy Erdély Báthory Zsigmond fejedelem és a tőle leszármazó törvényes fiági utódainak kezén maradjon, akik elsőszülöttségi rendben örökölhetnek,<sup>44</sup> bár ez homlokegyenest ellentétes volt a rendek fejedelmválasztó jogával.<sup>45</sup> Ha Zsigmondnak vagy fiágának magva szakadna, akkor Erdély visszaháramlik a magyar királyra és utódaira, akit a rendek törvényes uruknak ismernek el, és rá hűségesküt tesznek, ha leányai maradnak, akkor azoknak hozományul a császár százezer forintról is gondoskodni köteles. A magyar király köteles továbbá Erdély minden kiváltságát, jogát és szokását sértetlen megtartani, és arra koronázásakor esküt is tenni, továbbá a rendek közül kormányzó vagy vajda állításáról gondoskodni,<sup>46</sup> bár ez utóbbi kapcsán az udvar a későbbiekben Miksa főherceg személyében is gondolkodott.<sup>47</sup> A császár elismeri Báthoryt Erdély szuverén urának,<sup>48</sup> hiszen korábban csupán erdélyi vajdaként tekintették a Habsburgok a fejedelmeket. A szövetséget házassággal kívánták megerősíteni, a kontraktus elő is írta a császárnak, hogy a fejedelemhez a stájer-ágból valamelyik főhercegnőt adja hozzá,<sup>49</sup> az erről kötött szerződésről és a hozzá kapcsolódó lemondó nyilatkozatról, a spanyol hatásról külön fogok írni. A spanyol kapcsolatot még inkább kihangsúlyozza az a rendelkezés, amely a császárt arra kötelezi, hogy járja ki a spanyol királynál, hogy Báthory Zsigmond az Aranygyapjas rend tagjai közé felvétessék.<sup>50</sup> A császár közvetítésével a felavatásra – Mátyás és Ferdinánd főhercegekkel egyetemben –, a rend nagymesteri tisztét betöltő II. Fülöp spanyol király elhatározása okán valóban sor is került Prágában, a fejedelemnek az Erdély átadása okán való ottani tartózkodása alkalmával.<sup>51</sup> A spanyol király komoly összeggel segítette az erdélyi fejedelmet, 1596-ban 100 ezer dukát pénzbeli segílyt küldött neki.<sup>52</sup> Az egyezmény rendezi továbbá a visszafoglalandó részek fölötti joghatóság kérdését,<sup>53</sup> a kölcsönös segítségnyújtás kötelezettségét, illetve azt, hogy a császár gondoskodni köteles arról, hogy a birodalmi rendek Erdély védelmére áldozzanak.<sup>54</sup> Jól mutatja a bizonytalanságot, hogy a császár Zsigmond fejedelemnek és utódainak birtokot és jövedelmet köteles biztosítani arra az esetre, ha Erdély elveszik a háborúban.<sup>55</sup> Végezetül a kötés betartását kölcsönösen ígérik, és azt a császár óhajára a már fentebb említett Báthory-Habsburg kézfogó végbemeneteléhez kapcsolják.<sup>56</sup>

### **A stájer-ág felértékelődése a dinasztikus politikában – kézfogó Grazban (1595)**

Habsburg I. Ferdinánd császár (†1564) után három felé szakadt a dinasztia *junior* ága; a Miksa- (fő)ágra (†1621), a tiroli- (†1595) és a stájer-ágra. A családot az első kettő kihalta után – a

<sup>43</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 1. cikkely.

<sup>44</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 2. cikkely.

<sup>45</sup> Bíró i. m. (1912) 5–15.

<sup>46</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 2. cikkely.

<sup>47</sup> Kruppa Tamás: Gubernator aut successor? Habsburg Miksa főherceg erdélyi kormányzóságának terve 1597–1602. Szeged, *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum*. Tomus XXX (2011) 265–280.

<sup>48</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 3. cikkely.

<sup>49</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 4. cikkely.

<sup>50</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 5. cikkely.

<sup>51</sup> Julian de PINEDO Y SALAZAR: *Historia de la insigne orden del toyson de oro*. Madrid, 1787. 263. „En el año de 1596 pasó a Praga a ofrecer al Emperador Rodulfo la Transilvania en cambio de los Ducados de Oppelen y de Ratibor en Silesia, que tuvo efecto. Estando con este motivo en Praga recibió por la mano del Emperador el Collar del Toyson el día 5 de Marzo de 1597”.

<sup>52</sup> Arienza op. cit. (2009) 137.

<sup>53</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 8. cikkely.

<sup>54</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 6-7, 9. cikkelyek.

<sup>55</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 10. cikkely.

<sup>56</sup> *CJH*. 1595. évi LVI. tc. 11-12. cikkelyek.

háramlási jog szerint – a stájer-ág vitte tovább. Utóbbinak – a korábban jelentéktelen – szerepe a századfordulóra jelentősen felértékelődött a dinasztikus nagypolitikában, különösen is, hogy a 17. század elejére a császári és a spanyol udvar között meglehetősen hűvössé vált a viszony. Amit tovább bonyolított a Rudolf császár (1576–1612) utáni utódlás elrendezetlen kérdése is, hiszen a spanyolbarát Ernő főherceg (†1595) halála után a „sorban” Mátyás főherceg következett, amit Madridban – annak évtizedekkel korábbi németalföldi „kalandja” miatt – nem néztek jó szemmel, nála még (stájer) Ferdinánd főherceget is előbbre tartották.<sup>57</sup> Bár Madridban több „forgatókönyv” is létezett a Miksa-ág kihalása utáni utódlással kapcsolatosan, a spanyol igények mellett (stájer) Ferdinánd jelöltségét is számon tartották.<sup>58</sup> A konfliktust végül az Oñate-egyezséggel (1617) sikerült feloldani,<sup>59</sup> a stájer-ággal egyébként nem csak Madrid, de Róma is szoros viszonyt ápol. A szigorú katolikus nevelést kapott, és az erőszakos ellenreformációt – belső-ausztriai uralkodóként már a kilencvenes évek óta<sup>60</sup> – gyakorló Ferdinándot a pápák is támogatták a császárságra.<sup>61</sup> A századfordulóra tehát a dinasztikus politikában a stájer főhercegnők játszottak (szinte) kizárólag szerepet, közülük Anna főhercegnő III. Zsigmond lengyel-litván uralkodóval (1592), Mária Krisztierna főhercegnő somlyói Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemmel (1595), Margit főhercegnő<sup>62</sup> III. Fülöp spanyol- és portugál királlyal (1599), illetve Konstancia főhercegnő – nővére, Anna lengyel királyné halála után – ugyancsak III. Zsigmond lengyel-litván uralkodóval (1605), Mária Magdaléna főhercegnő pedig II. Cosimo de’Medici toszkán nagyherceggel (1608) kötött házasságot.

A Bocskai István vezette erdélyi küldöttség a prágai tárgyalások sikeres lezárását követően Grazba indult, hogy nyélbe is üssék a szövetség részét képező Báthory-Habsburg frigyet. Ugyan a (stájer) Károly főherceg (†1590) halála után a családi ügyeket kézben tartó özvegy Mária főhercegasszony nem fogadta szívesen az erdélyi leánykérést, némi ellenállást követően azonban meghajolt a császár akarata előtt. A felek végül 1595. március 5. napján a Mária Krisztierna főhercegnővel kötendő házasságban állapodtak meg, a kontraktus tizenkét cikkelyből állott, amelynek teljes latin nyelvű szövegét nyomtatásban gróf Kemény József közölte a 19. században. Az aláírók között a dinasztia részéről Mária főhercegasszony és Miksa főherceg, erdélyi részről pedig kismarjai Bocskai István, kőrösszegi Csáky Gergely, Carillo Alfonz doktor, szentlászlói Syger János, fráthai Frátai János nemes urak, valamint Süveg Albert szebeni szász királybíró szerepel. A hozományt ötvenötezer forintban határozzák meg, ebből negyvenötezer forint atyai-, tízezer forint pedig

<sup>57</sup> Jan Paul NIEDERKORN: Die Politik Spaniens in der Frage der Nachfolge der Kaiser Rudolf II. und Matthias. In: José MARTÍNEZ MILLÁN – Rubén GONZALEZ CUERVA (ed.): *La Dinastía de los Austria – las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, Ediciones Polifemo, Vol. 2. (2011) 1263–1278. 1263.

<sup>58</sup> NIEDERKORN op. cit. (2011) 1270.

<sup>59</sup> Miguel LASSO DE LA VEGA Y LÓPEZ DE TEJADA: *La Embajada en Alemania del Conde de Oñate y la Elección de Fernando II Rey de Romanos*. Madrid, 1929. 12., Otto GLISS: *Der Oñate Vertrag*. Frankfurt am Main, 1934., Magdalena S. SÁNCHEZ: A House Divided: Spain, Austria and the Bohemian and the Hungarian Successions. *Sixteenth Century Journal* 25. (1994) 4. 887–903., Jesús María Usunáriz Garayoa: El tratado de Oñate (1617) y sus consecuencias. In: Jesús María Usunáriz Garayoa (ed.): *España en Alemania: La Guerra de los Treinta Años en Crónicas y Relaciones de Sucesos*. New York, 2016. 21–48.

<sup>60</sup> Ferdinánd csak 18. életévét követően vette át apja örökségének irányítását, addig unokatestvérei, Ernő, majd Miksa főhercek vitték a gyámkormányt, lásd: Vanja KOČEVAR: Ferdinand II. vom innerösterreichischen Landesfürsten zum Kaiser des Heiligen Römischen Reiches. *De musica disserenda* XIII/1–2 (2017) 17–38. 24.

<sup>61</sup> KOČEVAR op. cit. (2017) 21., José Martínez Millán – Esther Jiménez Pablo: La Casa de Austria: Una justificación político-religiosa (Siglos XVI–XVII). In: José MARTÍNEZ MILLÁN y Rubén GONZALEZ CUERVA (ed.): *La Dinastía de los Austria – las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, Ediciones Polifemo, Vol. 1. (2011) 9–58. 36.

<sup>62</sup> Johann RAINER: Tú, Austria feliz, cásate. La boda de Margarita princesa de Austria Interior, con el rey Felipe III de España. 1598/99. *Investigaciones históricas* Vol. 25. (2005) 31–54.

anyai örökség, amely utóbbit Habsburg Anna (†1590) – apai ágról nagynénje, anyai ágról nagyanyja – hagyott a főhercegnőre, a fejedelem cserében ötvenezer forint hitbért köt le.<sup>63</sup> Zsigmond nászajándékba hatvanezer forintot ad, amelynek biztosítására a fogarasi várat<sup>64</sup> és a hozzá tartozó uradalmat engedi át teljes joghatósággal Mária Krisztierna részére.<sup>65</sup> Ezen felül évi kétezer aranydukátot biztosít a fejedelem a rendes kiadások mellett.<sup>66</sup> A harmadik cikkely részletesen szabályozza a hozomány, illetve a nászajándék sorsát; ha gyermekek maradnak a házasságból, akkor azok kapják meg a teljes összeget,<sup>67</sup> ha gyermekek nem lennének, akkor Zsigmond életében élvezheti a hozományt, és a nászajándék is értelemszerűen nála marad.<sup>68</sup> Ha Zsigmond halna meg előbb, akkor Mária Krisztierna rendelkezik a fogarasi uradalommal és a pénzekkel mindaddig, amíg újra férjhez nem megy.<sup>69</sup> Sőt, özvegysége esetére megkapja Marosújvárt, Monorát és Nagyenyedet is a hozzájuk tartozó uradalommal és minden tartozékkal, amelynek jövedelmét élvezheti.<sup>70</sup> A textus legérdekesebb része a negyedik cikkely, amelyben a főhercegnő – összhangban a spanyol hitbizományi felfogással és az ekkorra már kialakult gyakorlattal<sup>71</sup> – a hozományért cserében lemond a Ház főhercegei javára minden apai javakban való örökösödési igényéről, kifejezetten belefoglalva a Magyar- és a Cseh Királyságot is, azzal, hogy erről a házasságkötést megelőzően ki fog adni egy nyilatkozatot.<sup>72</sup> Erre valóban sor is került,

<sup>63</sup> Kemény i. m. (1854) 319. Primo. „Designatur Serenissimo Transylvaniae Principi pro dote non solum 45,000 florenorum, Serenissimae Sponsae per dilectum suum Genitorem constituta, verum etiam illa 10,000 florenorum, quae Serenissima quondam Anna Ducissa Avia piae memoriae per testamentum”. [...] „idem Serenissimus D. Princeps in dotem recipiens, non minus vicissim suae dilectissimae Sponsae, alia 50,000 florenorum pro Contra Dote assignavit”.

<sup>64</sup> A vár a hozzá tartozó uradalommal (kb. hetven falu) a házasság érvénytelenítését követően a Csákyak kezére jutott, lásd: Papp Klára: Az erdélyi Csákyak. Kolozsvár, Erdélyi Tudományos Füzetek 273. 2011. 29.

<sup>65</sup> Kemény i. m. (1854) 319. Secundo. „Pro dictis vero tribus Summis, utpote Dote, Contradote et Auctuario, in una ad 170,000 flor. se se extendentibus Serenissimus D. Sponsus futuram D. Conjugem Mariam Christiarnam super Comitatum Fogaras Transylvaniae praecipuum, cum omnibus ejus pertinentiis, immunitatibus et jurisdictionibus, in optima forma securam”.

<sup>66</sup> Kemény i. m. (1854) 323. Octavo. Etiam „Sereniss. Princeps suae futurae dilectissimae coniugi ad proprios et extraordinarios sumtus, praeter quotidianas necessitates 2000 Ducatorum solidi Auri in annum pensionem, certa tempore constituto, singulis annis exsolvenda designavit”.

<sup>67</sup> Kemény i. m. (1854) 320. Tercero.

<sup>68</sup> Kemény i. m. (1854) 320. Tercero. „Conventum est, siquando dictam D. Sponsam ante dilectum suum conjugem, nullis post se relictis liberis mortem oppetere contingeret, tunc superstes ille Conjux praelibatorum paternorum bonorum, seu 45,000 flor, parique modo 10,000 flor, avitorum plenarius possessor, verusque usufructuarius quoadusque vixerit, esse ac manere et post ejus mortem tandem solum paterna illa 45,000-lia flor, ad eum, unde devenerunt, locum, eademque ratione contractos ad Sereniss. Principem Sponsum redire debeant”.

<sup>69</sup> Kemény i. m. (1854) 321. Tercero. „Archiducissae Mariae Christiarnae illum Fogaras Comitatum, loco Dotis, Contradotis et Auctuarii sibi oppignorum libere, ac donec Viduitatis suae statum non permutaverit, plene et integre possidere, eoque cum omnibus pertinentiis, commodis et emolumentis, omnino semoto impedimento frui, vigore hujus matrimonialis Contractus omnino licebit”.

<sup>70</sup> Kemény i. m. (1854) 322. Quinto. „Insper circa Sereniss. Sponsae vidualia Alimenta constitutum fuit: si juxta divini Numinis ordinationem, post longum, vel breve temporis intervallum Sereniss. D. Mariam Christiarnam Sponsam suo perdilecto coniuge per temporalem hujus seculi mortem orbatam fore contingeret, sibi tunc Arx Újvár cum omnibus suis pertinentiis penes Marusium fluvium sita, item Monora tota cum suo districtu et decimis, denique etiam Civitas et Arx Enyed cum omnibus suis adhaerentibus, et possessionibus in vidualem sustentationem sint consignatae, prout Serenissimus haec etiam ante thalami ingressum omnia scriptis et literis corroboranda et confirmanda promisit”.

<sup>71</sup> Liktör Zoltán Attila: „La casa nostra – la cosa nostra? – „Tu felix Austria nube...” – kézfogó Firenze és Graz között a Pax Hispanica árnyékában (1608)”. Iustum Aequum Salutare XVII. (2021) 3. (Megjelenés alatt), Liktör Zoltán Attila: „Nata regina Hungariae” – A mayorazgo-szemlélet a 16–17. századi Habsburg spanyol királynék kézfogója és végrendelete tükrében. Iustum Aequum Salutare XVII. (2021) 4. (Megjelenés alatt).

<sup>72</sup> Kemény i. m. (1854) 322. Quarto. „Juxta antiquum Inclytae Domus Austriacae morem etiam conclusum est, ut cum Sereniss. Sponsa Sereniss. Principi adducta fuerit, illa prius et ante legitimum thorum in scriptis



még azon év augusztus 6. napján a gyulafehérvári menyegző előtt a fejedelem és a főhercegnő kiadta a deklarációt, amelyben megismétlik a szerződésben már rögzített kikötést, miszerint a főhercegnő lemond az apai- és anyai javakban való öröklési igényéről, illetve a Magyar- és a Cseh Királyságra való jogáról a Ház főhercegei javára, azt a záradékot kapcsolva hozzá, hogy azok magva szakadásának esetére igenis fenntartja jogát.<sup>73</sup>

A nászra ugyan nem került sor – ennek okát a mai napig nem tudta teljességgel tisztázni a történetírás –, és azt később a Szentszék fel is bontotta, a házassági szerződéssel megpecsételt szövetségnek azonban úgy politikai, mint katonai látószögből meghatározó következményei lettek. A jog oldaláról nézve mindennek pedig abban áll a különlegessége, hogy a Magyar Királyság választási monarchia volt, nem pedig örökletes, ami a fenti nyilatkozatból *implicit*e következne, a trónbetöltés rendjének kérdéskörével a 16–17. századi korszakot illetően már magam is foglalkoztam korábban.<sup>74</sup> Habsburg I. Ferdinánd királyválasztás útján jutott a magyar trónra 1526-ban, hiszen a hazai szokásjog szerint „a fejedelmet is csak nemesek választják”.<sup>75</sup> 1547-ben az országgyűlésen csupán ezt iktatták törvénybe: „az ország rendei és karai magukat nemcsak Ő felsége, hanem örökösei uralmának és hatalmának is örök időkre alávetették”.<sup>76</sup> Az örökösök (*haeredes*) alatt a Werbőczy Tripartitumában egyértelműen megfogalmazott szöveg szerint csak a törvényes fiakat kellett érteni.<sup>77</sup> Bár a nemzetközi történetírásban felmerült – többek között Gustav Turba is tévesen állította –, hogy a nőág is igényt tarthatott volna, Réz Mihály kiválóan emlékeztetett is ennek a tévedésnek a jelentőségére, „Turba azt mondja, hogy a három nőágon kívül Magyarország még az I. Ferdinánd utódai számára is biztosította a trónöröklési jogát. Hiszen – mondja – 1547-ben a magyar rendek meghozták volt azt a törvényt, amely «kifejezetten és egész általánosságban I. Ferdinánd örököseinek trónöröklési jogát ismerte el» [...] Ennek az okoskodásnak az alapja kettős tévedés. Először is Magyarország az 1547: V. tc.-ben nem ismert el semmiféle örökösödési sorrendet magára nézve kötelezőnek. Amit megállapít, az: választással vegyes örökösödés. [...] Turba okoskodása abban is téves, hogy az 1547: V. szerinte Ferdinánd «utódai» számára biztosít jogokat. Ez a törvény világosan fiutódokra szól”.<sup>78</sup> Ez a téves felfogás azonban a mai napig tartja magát, a nemzetközi irodalomban olvasható.<sup>79</sup> A magyar valósággal ellentétes volt tehát a spanyol „*mayorazgo-szemlélet*” – amely szerint az összes, a Ház jogára alatt

---

nunc prout extunc, et tunc prout exnunc, post jam acceptam dotem se omni paternae haereditati et successioni Regnorum Hungariae, Bohemiae, omniumque aliarum Provinciarum, ad praelibatam Austriacam Domum attinentium in perpetuum, exstantibus masculinis in linea descendenti et illic non deficientibus, immediate solemniter et expresse renunciaturam esse caveat, atque promittat. Reservans tamen sibi Jus succedendi in casu defectus masculinae proles. Quam quidem renuntiationem Serenissim. Sponsus separatim suis quoque authenticis literis ratificare et corroborare tenetur”.

<sup>73</sup> Kemény i. m. (1854) 326. „renuntiavimus, et renuntiatnus haereditati tam paternae quam maternae, atque successioni Regni Hungariae et Bohemiae, Dominiorumque quorumlibet Serenissimae Domus Austriacae pro omnibus Austriacae familiae Principibus, eorumque liberis, et haeredibus per lineam masculinam descendentes, salvo jure nobis succedendi in praedictis, in defectu haeredum masculinorum, quod jus juxta conventa, nobis reservavimus et reservamus, renuntiantes”.

<sup>74</sup> LIKTOR Zoltán Attila: A trónbetöltés rendje a Magyar Királyságban a XVI–XVII. században az Oñate-egyezség (1617) tükrében. *Iustum Aequum Salutare* 16. (2020) 1:163–192.

<sup>75</sup> WERBŐCZY István: Hármaskönyv. In: Márkus Dezső (szerk.): *Corpus Juris Hungarici*. 1897. [a továbbiakban: *HK*.] I. 3. 7§. „Neque enim princeps, nisi per nobilis elegitur”.

<sup>76</sup> *CJH*. 1547. évi V. tc. 5§. „Nam cum sese ordines, et status regni, non solum majestati suae, sed etiam suorum haeredum imperio, et potestati, in omne tempus subdiderint”.

<sup>77</sup> *HK*. I. 17. 1§. „approbata regni hujus consuetudine, haeredes solummodo filii legitimi”.

<sup>78</sup> RÉZ Mihály: *Közjogi Tanulmányok. A királyi ház törvényei. Az osztrák és a magyar Pragmatica Sanctio*. Budapest, Pallas, 1914. 157.

<sup>79</sup> Például Habsburg Borbála főhercegnőre utalva írja tévesen Sarah Jemima BERCUSSON: *Gift-giving, consumption and the female court in sixteenth-century Italy*. Doctoral Thesis, 2009. 44. „Barbara had a claim, through her mother, to the title of Queen of Bohemia and Hungary”.

álló ország maga is egy hatalmas családi hitbizomány –, a szerződésnek ezen soraiból ez világosan visszaköszön. E felfogás szerint a férfiak és a nők is örökölhettek egy ágon és egy fokon belül, ugyan a férfi primátusával, de a képviseleti elvvel, amely szerint a király leányától származó leányunoka is előbb örököl, mint a király öccse. Ezen jogszemlélet mentén a dinasztia saját jogon („*por derecho propio*”) bírja az országot, amit családi örökségnek tekintettek, („*reinos y países patrimoniales*”), önmagukat pedig természetes úrnak („*señor natural*”) tartották, valamint az ország tulajdonosaként („*propietario de los dichos Estados*”) értelmezték.

## Összegzés

A Habsburg-magyar kapcsolatok korábban „Bécset” jelentő kizárólagosságát a történetírás már meghaladta, itt az ideje, hogy ezt az alkotmány- és jogtörténetírás is megtegye. A dinasztia és a magyar nemzet viszonyát nem csak a Habsburg Monarchia, hanem a Spanyol Monarchia látószögéből is értelmezni kell ahhoz, hogy átfogóbb képet kapjunk. A császár és az Erdély közötti szövetség, valamint az annak részeként szolgáló Báthory Zsigmond és Habsburg Mária Krisztierna főhercegnő közötti frigy tárgyában kelt kontraktus nagyon is a spanyol kapcsolatot, a spanyol hatást mutatja. A szerződés azon artikulusa, amely a magyar trón öröklése tekintetében rendelkezik, teljességgel abszurdítás a hazai jog szempontjából, de értelmet nyer a spanyol hitbizományi felfogás felől nézve. Aszerint ugyanis férfiak és nők is örökölhettek, a 16. században több ilyen lemondó nyilatkozat is kiadatott az spanyol infánsnők és az osztrák főhercegnők részéről a dinasztiában, a Mária Krisztierna által aláírt csak beleillik a sorba. A szövetségi- és a házassági szerződés is kiválóan tükrözi azt, hogy spanyol „szál” megkerülhetetlen a korszak köztörténetét és jogtörténetét illetően egyaránt.